

Соціальна і гуманітарна політика

УДК 614.1.7:351.77:347.136

Мороз Володимир Васильович

*кандидат наук з державного управління, доцент,
завідувач кафедри публічного управління і проєктного менеджменту
ІНІ менеджменту та психології ДЗВО
«Університет менеджменту освіти»*

Moroz Volodymyr

*Candidate of Sciences of Public Administration, Associate Professor,
Head of the Department of Public administration and Project Management
Institute of Management and Psychology SIHE
«University of Educational Management»
ORCID: 0000-0003-4306-3741*

Казюк Яніна Мирославівна

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління і проєктного менеджменту
ІНІ менеджменту та психології ДЗВО
«Університет менеджменту освіти»*

Kazyuk Yanina

*Doctor of Science in Public Administration, Full Professor,
Professor of the Department of Public administration and Project Management
Institute of Management and Psychology SIHE
«University of Educational Management»
ORCID: 0000-0002-5003-4896*

Макарова Вікторія Іванівна

*асистент кафедри епідеміології
Харківський національний медичний університет*

Makarova Viktoriya

Magister Public Management and Administration,

Assistant Epidemiology Department

Kharkiv National Medical University

ORCID: 0000-0003-4104-0052

СТАН ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПУБЛІЧНОГО РЕАГУВАННЯ НА ВИКЛИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я HEALTH STATUS OF THE POPULATION AS A RESULT OF PUBLIC RESPONSE TO CHALLENGES IN THE FIELD OF HEALTH CARE

***Анотація.** Вступ. Уповноважені органи публічного управління мають забезпечувати сталі темпи збалансованого розвитку територій та покращання рівня і якості життя населення (зокрема, підтримання на належному рівні його здоров'я). Необхідним є своєчасне і належне реагування на наявні/потенційні виклики у різних галузях/сферах національної економіки (зокрема, сфери охорони здоров'я). Доречним є аналіз стану здоров'я населення і виявлення тенденцій його змін в Харківській області. Мета. Виявлення тенденцій зміни стану здоров'я населення як результату публічного реагування на виклики у сфері охорони здоров'я. Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є аналітичні галузеві звіти по Харківській області. Методи дослідження: абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень і формування висновків; статистичних порівнянь – дослідження кількісних та якісних параметрів об'єкта дослідження з використанням статистичних даних. Результати. Проведені узагальнення основних показників здоров'я населення Харківської області дозволили виявити таке: упродовж 1991–2021 рр. народжуваність скоротилась на 84,7 %, тоді як смертність зросла на 53,3 %; упродовж 1997–2024 рр. первинна захворюваність у розрахунку на*

100 тис. населення скоротилась з 55668 до 39880 випадків; упродовж 2023–2024 рр. рівень поширення серед населення загалом: захворювань усього скоротився на 4,9 %, COVID-19 скоротився майже удвічі, хвороб системи кровообігу скоротився на 3,4 %, хвороб органів травлення скоротилося на 13,3 %, цукрового діабету зріс на 0,9 %, розладів психіки та поведінки скоротився на 10,5 %, хвороб органів дихання скоротилося на 5,3 %. Окремі райони та територіальні громади області мають відмінні параметри та тенденції зміни стану здоров'я населення у розрізі окремих хвороб. Перспективи. Розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізмів публічного реагування на виклики у сфері охорони здоров'я.

Ключові слова: публічне реагування, виклики, сфера охорони здоров'я, результати розвитку, стан здоров'я населення.

Summary. Introduction. Authorized public administration bodies must ensure a steady pace of balanced regional development ma improving the standard of living and quality of life of the population (in particular, maintaining adequate levels of health). It is necessary to respond in a timely and appropriate manner to existing/potential challenges in various sectors/areas of the national economy (in particular, healthcare). It is appropriate to analyze the state of public health and identify trends in its changes in the Kharkiv region. Objective. To identify trends in changes in public health as a result of public response to challenges in the healthcare sector. Materials and methods. The research materials are analytical sectoral reports on the Kharkiv region. Research methods: abstract-logical – for theoretical generalizations and conclusions; statistical comparisons – research of quantitative and qualitative parameters of the research object using statistical data. Results. A summary of the main health indicators for the population of the Kharkiv region revealed the following: between 1991 and 2021, the birth rate fell by 84,7 %, while the death

rate rose by 53,3 %; between 1997 and 2024, the primary incidence rate per 100,000 population decreased from 55,668 to 39,880 cases; between 2023 and 2024, the overall prevalence among the population decreased by 4,9 % for all diseases, COVID-19 decreased by almost half, cardiovascular diseases decreased by 3,4 %, digestive diseases decreased by 13,3 %, diabetes mellitus increased by 0,9 %, mental and behavioral disorders decreased by 10,5 %, and respiratory diseases decreased by 5,3 %. Individual districts and territorial communities of the region have different parameters and trends in changes in the health status of the population in terms of specific diseases.. Prospects. Development of theoretical provisions and practical recommendations aimed at improving mechanisms for public response to challenges in the field of healthcare.

Key words: public response, challenges, healthcare sector, development outcomes, health status of the population.

Постановка проблеми. Уповноважені органи публічного управління мають забезпечувати сталі темпи збалансованого розвитку територій та покращання рівня і якості життя населення (зокрема, підтримання на належному рівні його здоров'я). Необхідним є своєчасне і належне реагування на наявні/потенційні виклики у різних галузях/сферах національної економіки (зокрема, сфери охорони здоров'я). Доречним є аналіз стану здоров'я населення і виявлення тенденцій його змін в Харківській області. Означене, зрештою, й обумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти публічного управління розвитком сфери охорони здоров'я відображені в наукових публікаціях за даною проблематикою, а саме: Гайдученко С., Коляда Т. — запропоновано напрями вдосконалення механізмів фінансування системи охорони здоров'я, включаючи розвиток державно-

приватного партнерства, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів і стимулювання інвестицій у сферу охорони здоров'я [1]; Карковська В.Я., Головчак М. – проаналізовано основні виклики у сфері охорони здоров'я на рівні громад, здійснено оцінку їх впливу на соціально-економічний розвиток, визначено ефективні моделі міжсекторальної співпраці й розглянуто механізми фінансування і управління, що сприяють сталому розвитку [2]; Кухарчук П. – запропоновано проваджувати кращі практики світового досвіду щодо розвитку електронного моніторингу послуг у системі охорони здоров'я для вирішення виділених викликів, покращання якості надання публічних послуг і зменшення корупційних ризиків [3]; Мельниченко О., Овчарова Ж. – вдосконалено класифікацію викликів сьогодення у сфері охорони здоров'я та конкретизовано напрями належного реагування на них [8]; Нікітенко Р. – розглянуто державно-управлінський аспект запровадження інновацій у сфері охорони здоров'я з урахуванням сучасних викликів [4]; Пастущенко І. – акцентовано, що реалії сьогодення кидають сфері медичного обслуговування в Україні безпрецедентні, позабуті з часів Другої світової війни соціально-демографічні виклики, що потребують від держави невідкладного реагування та адекватних перетворень [6]; Худоба О., Гулей А. – досліджено організаційні та правові засади координації діяльності між органами державної влади та місцевого самоврядування у сфері охорони здоров'я в умовах децентралізації публічного управління [7]. Віддаючи належне напрацюванням провідних науковців, слід більше уваги зосередити на подальшому вдосконаленні методологічного забезпечення публічного реагування на виклики сьогодення щодо пропаганди здорового способу життя.

Метою статті є виявлення тенденцій зміни стану здоров'я населення як результату публічного реагування на виклики у сфері охорони здоров'я.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є аналітичні галузеві звіти по Харківській області. Методи дослідження: абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень і формування висновків; статистичних порівнянь – дослідження кількісних та якісних параметрів об’єкта дослідження з використанням статистичних даних.

Виклад основного матеріалу. Наразі в Україні використовується усталена методика оцінювання результатів публічного управління розвитком сфери охорони здоров’я, яка відображає динаміку показників здоров’я населення. Відзначимо, що після повномасштабного військового вторгнення РФ, окремі території України (зокрема, Харківської області) набули різного статусу (окуповані, лінії активних бойових дій, прифронтові, деокуповані, «тилові»), що значною мірою ускладнило та/чи унеможливило збір релевантної інформації про стан здоров’я населення. Попри усі наявні складнощі, КНП ХОР «Обласний центр медичної статистики, здорового способу життя та інформаційно-аналітичної діяльності» у співпраці з Головним управлінням статистики у Харківській області, Департаментом охорони здоров’я Харківської військової адміністрації та іншими уповноваженими органами публічної влади докладають чимало зусиль для збору, обробки та аналізу інформації, що є підґрунтям для прийняття зважених публічно-управлінських рішень, спрямованих на належне реагування на виклики у сфері охорони здоров’я.

Проведені узагальнення основних показників здоров’я населення Харківської області [5] дозволили виявити таке:

1) упродовж 1991–2021 рр. народжуваність скоротилась на 84,7 %, тоді як смертність зросла на 53,3 %, що наочно відображає негативне сальдо природного приросту населення; це опосередковано відображає погіршення репродуктивного здоров’я, збільшення частки осіб старечого віку з коморбідними захворюваннями (зокрема у хронічній формі), зниження доступу населення до якісних медичних послуг...; від 2022 р. і

дотепер має місце подальше погіршення показника народжуваності, що спричинено масовою внутрішньою/зовнішньою міграцією жінок фертильного віку; на додаткову увагу заслуговує загибель (і не лише «на полі бою») як комбатантів, так і цивільних (зокрема, унаслідок обстрілів, атак зі застосуванням ракет, БПЛА та КАБ, катувань в окупації...); основні зусилля закладів охорони здоров'я (далі – ЗОЗ) й уповноважених органів публічної влади мають бути зосереджені на забезпеченні доступу до якісної медичної допомоги тим, хто передусім перебуває в ургентному (передугертному) стані;

2) упродовж 1997–2024 рр. первинна захворюваність у розрахунку на 100 тис. населення скоротилась з 55668 до 39880 випадків (максимум мав місце у 2005 р. 82190 випадків), що може свідчити як про успіхи вітчизняної системи громадського здоров'я (населення менше хворіє), так і про ймовірні наявні проблеми з реєстрацією таких звернень в ЗОЗ, ігнорування пацієнтами зверненням до ЗОЗ через брак власного вільного часу, недовіру до лікарів, територіальну та/або матеріальну інклюдію...;

3) упродовж 2023–2024 рр. рівень поширення:

– захворювань населення загалом скоротився на 4,9 % (фактично, числа їх звернень за медичною допомогою), серед яких найбільша частка традиційно припадає на хвороби системи кровообігу (30,4 %), хвороби органів дихання (16,1 %), хвороби органів травлення (8,5 %); найбільше значення означеного показника серед дорослих припадає на хвороби системи кровообігу (34,5 %), тоді як серед дітей – хвороби органів дихання (45,0 %); у межах окремих територіальних громад мають місце як позитивні, так і негативні зміни цього показника ($\pm 23,4$ %), а у межах цього регіону порівняно нижчі рівні цього показника притаманні територіям активних бойових дій (зокрема, Куп'янський район), що обумовлено неможливістю місцевого населення звернутися до ЗОЗ за кваліфікованою медичною допомогою (фактично, зафіксувати цей факт);

доступність такої допомоги можна покращити завдяки підтримці тих лікарів і медперсоналу, які залишаються працювати на «проблемних» територіях, а також організації діяльності «виїзних бригад» (зокрема тих, які надають невідкладну медичну допомогу);

– COVID-19 скоротився майже удвічі серед населення загалом (хворіло біля 2,0 %), тоді як серед дітей – майже утричі; найгірша ситуація має місце у Берестинському районі; після чергового «мутування вірусу», у 2025 р. він цей знов прискорив своє масштабування, завдаючи додаткового клопоту як населенню, так і ЗОЗ, а тому не можна нехтувати дотриманням вимог епідеміологічної безпеки;

– новоутворень серед населення загалом (хворіло 4,0 %) скоротився на 5,1 %, а серед дітей – на 12,2 %, що є свідченням успіхів у цій царині; найгірша ситуація є у Богодухівському районі, де цей показник погіршився на 29,5 %; питома вага хворих з 4-ю стадією уперше в житті встановленим діагнозом злоякісного новоутворення скоротилася з 26,1 % до 20,9 %, серед яких найбільша частка припадає на хвороби шлунку (44,0%), ротової порожнини (41,8 %), гортані (41,3 %), стравоходу (29,4 %), прямої кишки (27,0 %); питома вага хворих, які прожили менше одного року з часу встановлення діагнозу злоякісного новоутворення зросло з 6,9 % до 7,2 %, серед яких найбільша частка припадає на рак губи (28,6 %), хвороби шлунку (15,0%), трахеї, бронхів і легенів (13,9 %); смертність населення від злоякісних новоутворень скоротилась з 25,4 % до 18,4 %, серед яких найбільша частка припадає рак трахеї, бронхів і легенів (2,25 на 100 тис. населення), рак молочної залози (2,01), рак ободної кишки (1,51);

– хвороб системи кровообігу серед населення загалом скоротився на 3,4 %; найгірша ситуація зберігається в Куп'янському районі; хворіло 44,7 % дорослих та 3,4 % дітей; 15,6 % населення страждає від гіпертонічних хвороб, 12,8 % – від ішемічної хвороби серця, 3,1 % від

стенокардії, 0,06% % – від гострого інфаркту міокарда, 0,2 % – від інсульту;

– хвороб органів травлення серед населення загалом скоротилося на 13,3 %; серед дорослих хворіло 11,1 %, а серед дітей – 5,5 %; найгірша ситуація (за негативної динаміки) зберігається в Берестинському районі;

– цукрового діабету серед населення загалом (хворіло 2,8 %) зріс на 0,9 %, що є наслідком стресу та недотриманням принципів здорового харчування; попри позитивну динаміку, найгірша ситуація має місце в Харківському районі;

– розладів психіки та поведінки серед населення загалом скоротився на 10,5 %, що стало наслідком комплексу заходів, спрямованих на покращання ментального здоров'я населення; також ведеться робота по убезпеченню дітей від стресу, завдяки вони страждають від означених розладів у десятеро рідше, ніж дорослі;

– хвороб органів дихання серед населення загалом (хворів кожний п'ятий) скоротилося на 5,3 %; найгірша ситуація (за позитивної динаміки) зберігається в Богодухівському районі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведені узагальнення основних показників здоров'я населення Харківської області дозволили виявити таке: упродовж 1991–2021 рр. народжуваність скоротилась на 84,7 %, тоді як смертність зросла на 53,3 %; упродовж 1997–2024 рр. первинна захворюваність у розрахунку на 100 тис. населення скоротилась з 55668 до 39880 випадків; упродовж 2023–2024 рр. скоротився рівень поширення серед населення загалом більшості видів захворювань. Окремі райони та територіальні громади області мають відмінні параметри та тенденції зміни стану здоров'я населення у розрізі окремих хвороб. Подальші наукові розвідки мають бути присвячені розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих

на вдосконалення механізмів публічного реагування на виклики у сфері охорони здоров'я.

Література

1. Гайдученко С.О., Коляда Т.А. Фінансово-економічні механізми публічного управління охороною здоров'я: стратегія розвитку в умовах реформ. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 1. С. 221–228. DOI: DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-1\(31\)-221-228](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-1(31)-221-228)

2. Карковська В.Я., Головчак М.І. Охорона здоров'я як складова сталого розвитку громад. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 3. С. 779–789. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-3\(11\)-779-789](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-3(11)-779-789)

3. Кухарчук П.М. Світовий досвід державного управління системою моніторингу здоров'я. *Національні інтереси України*. 2024. № 1. С. 236–244. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-3041-1793-1\(1\)-236-244](https://doi.org/10.52058/3041-3041-1793-1(1)-236-244)

4. Нікітенко Р.П. Державно-управлінський аспект запровадження інновацій у сфері охорони здоров'я в контексті сучасних викликів. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 4. С. 798–818. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-4\(12\)-798-818](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-4(12)-798-818)

5. Основні показники здоров'я населення та діяльності закладів охорони здоров'я Харківської області за 2023–2024 рр. Харків, 2025. 476 с.

6. Пастущенко І.П. Соціально-демографічні виміри публічного управління медичним обслуговуванням в Україні. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 7. С. 296–310. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7\(37\)-296-310](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7(37)-296-310)

7. Худоба О.В., Гулей А.Б. Організаційно-правові засади координації дій державної влади та місцевого самоврядування у сфері охорони здоров'я в умовах децентралізації публічного управління. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 5. С. 698–708. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-5\(13\)-698-708](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-5(13)-698-708)

8. Melnychenko O., Ovcharova Zh. Current challenges in the healthcare sector and respective response measures. *Wiadomosci Lekarskie*. 2024. Vol. LXXVII. Is. 4, April. P. 859–862. DOI: 10.36740/WLek202404136

References

1. Haiduchenko S., Koliada T. (2025). Financial and economic mechanisms of public healthcare management: development strategy in the context of reforms. *Current issues in modern science*. № 1. S. 221–228. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-1\(31\)-221-228](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-1(31)-221-228) [In Ukrainian].

2. Karkovska V., Holovchak M. (2025). Healthcare as a component of sustainable community development. *Society and national interests*. № 3. S. 779–789. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-3\(11\)-779-789](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-3(11)-779-789) [In Ukrainian].

3. Kukharchuk P. (2024). Global experience of the state management of the health monitoring system. *National Interests of Ukraine*. № 1. S. 236–244. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-3041-1793-1\(1\)-236-244](https://doi.org/10.52058/3041-3041-1793-1(1)-236-244) [In Ukrainian].

4. Nikitenko R. (2025). State-administrative aspect introducing innovations in the field of health care in the context of modern challenges. *Society and national interests*. № 3. S. 798–818. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-4\(12\)-798-818](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-4(12)-798-818) [In Ukrainian].

5. Key indicators of public health and healthcare facility performance in the Kharkiv region for 2023–2024. (2025). Kharkiv, 476 s. [In Ukrainian].

6. Pastushchenko I. (2025). Socio-demographic dimensions of public management in medical care sphere in Ukraine. *Current issues in modern science*. № 1. S. 296–310. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7\(37\)-296-310](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7(37)-296-310) [In Ukrainian].

7. Khudoba O., Hulei A. (2025). Organizational and legal principles of coordinating state authorities and local self-government in the healthcare sector under conditions of public administration decentralization. *Society and national*

interests. № 3. S. 698–708. DOI: DOI: DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-5\(13\)-698-708](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-5(13)-698-708) [In Ukrainian].

8. Melnychenko O., Ovcharova Zh. (2024). Current challenges in the healthcare sector and respective response measures. *Wiadomosci Lekarskie*. Vol. LXXVII. Is. 4, April. P. 859–862. DOI: 10.36740/WLek202404136